

การสร้างเครือข่ายการจัดการปลูกป่าเชิงพาณิชย์อย่างยั่งยืน
ของชุมชนพุทธเกษตรในพื้นที่อีสานใต้

Network Creation of Sustainable Commercial Timber Growing
Management of Buddhist Agriculturist Communities in Southern Isan

พระครูวุฒิชัยธรรมบัณฑิต, รศ.ดร.

Phrakru Wutthidhambundit, Assoc.Prof.Dr.

พระมหาคะนอง จันทร์คำลอย, ดร.

Phramaha Kanong Chankamloi, Dr.

นายศราวุธ ชันธิชัย

Sarawut Khanthawichai

ดร.ศรีอรุณ คำโท

Dr.Sriarun Khamtho

คณะสังคมศาสตร์ สาขาวิชารัฐศาสตร์

Bachelor of Political Science

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Email: sarawut.kha@mcu.ac.th

วันที่รับบทความ (Received) : 17 กันยายน 2566

วันที่แก้ไขบทความ (Revised) : 15 ตุลาคม 2566

วันที่ตอบรับบทความ (Accepted) : 29 พฤศจิกายน 2566

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง “การสร้างเครือข่ายการจัดการปลูกป่าเชิงพาณิชย์อย่างยั่งยืนของชุมชนพุทธเกษตรในพื้นที่อีสานใต้” มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ คือ 1) เพื่อศึกษาปัจจัยสำคัญในการปลูกป่าเชิงพาณิชย์ของชุมชนพุทธเกษตรในพื้นที่อีสานใต้ 2) เพื่อศึกษาเครือข่ายการจัดการปลูกป่าเชิงพาณิชย์อย่างยั่งยืนของชุมชนพุทธเกษตรในพื้นที่อีสานใต้ 3) เพื่อวิเคราะห์การสร้างความยั่งยืนในการปลูกป่าชุมชนพุทธเกษตรเชิงพาณิชย์ในพื้นที่อีสานใต้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพที่ใช้วิธีการเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลในเชิงเอกสารและเชิงคุณภาพจากกลุ่มเป้าหมายมีจำนวน 45 คน โดยมีการสัมภาษณ์เชิงลึก และการสังเกตแบบมีส่วนร่วม นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ สังเคราะห์ในเชิงคุณภาพ อธิบายผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์การวิจัย

ผลการวิจัยพบว่า

ปัจจัยสำคัญในการปลูกป่าเชิงพาณิชย์ของชุมชนพุทธเกษตรในพื้นที่อีสานใต้มีปัจจัยสำคัญในการปลูกป่าเชิงพาณิชย์ของชุมชนพุทธเกษตรพื้นที่อีสานใต้มี 7 ด้าน คือ 1. ปัจจัยด้านสร้างความมั่นคงด้านการถือครองที่ดิน 2. ปัจจัยด้านการได้รับการสนับสนุนแหล่งทุนและสินเชื่อ ในการปลูกป่าชุมชนพุทธเกษตรเชิงพาณิชย์ 3. ปัจจัยด้านโครงสร้างกฎหมายและนโยบายที่เอื้ออำนวยนโยบายทาง

การเมือง 4. ปัจจัยด้านระบบการปลูกและการจัดการ 5. ปัจจัยด้านการตลาดรองรับผลผลิตจากป่าไม้ 6. ปัจจัยด้านธรรมาภิบาล และ 7. ปัจจัยด้านการรักษาความสมดุลของระบบนิเวศ ส่วนเครือข่ายการจัดการปลูกป่าเชิงพาณิชย์มีจำนวน ๓ จังหวัด คือ อุบลราชธานี ศรีสะเกษ และยโสธร ส่วนการสร้าง ความยั่งยืนในการปลูกป่าชุมชนพุทธเกษตรเชิงพาณิชย์มีความยั่งยืน 2 แนวทาง คือ 1. รณรงค์ สร้างจิตสำนึกให้ชุมชน และ 2. เสริมสร้างเครือข่ายการจัดการป่าชุมชน

คำสำคัญ : สร้างเครือข่าย, การปลูกป่าเชิงพาณิชย์, อีสานใต้

ADSTRACT

The objectives of the research were as follows: 1) to study important factors in commercial reforestation of the Buddhist Kaset community in the Southern Isan, 2) to study the network for sustainable commercial reforestation management of Buddhist agricultural communities in the Southern Isan, and 3) to analyze the creation of sustainability in the management of commercial Buddhist agricultural community in the Southern Isan. It was the qualitative research that collected and analyzed documentary and qualitative data from a target group of 45 people by using in-depth interviews and participatory observation. The data were analyzed and synthesized qualitatively. The research results were explained according to the research objectives.

The research results found that there were 7 Important factors in the commercial reforestation of the Buddhist Kaset community in the Southern Isan as follows: 1. the factor in creating stability in land ownership 2. the factor in receiving supports from capital and credit sources in the commercial planting of Buddhist agricultural community 3.the factor in legal and policy structure facilitating political policy 4. the factor in planting and management systems 5. the marketing factor supporting forestry products 6. the governance factor, and 7.the factor of ecological balance maintenance. The commercial reforestation management network consists of 3 provinces: Ubon Ratchathani, Sisaket and Yasothon. In creating sustainability in managing commercial Buddhist agricultural community reforestation there are 2 approaches: 1. campaigning to create awareness in the community and 2. strengthening community forest management network.

Keywords: Network creation, Commercial Timer Growing, Southern Isan

บทนำ

ประเทศไทยในปัจจุบันกระแสการปลูกต้นไม้ โดยเฉพาะไม้ยืนต้นกำลังมีความตื่นตัวในภาค ประชาสังคม ผนวกกับปัจจัยเสริมต่าง ๆ เชิงนโยบายภาครัฐ เช่น ยุทธศาสตร์ชาติ ยุทธศาสตร์และ โครงการส่งเสริมไม้เศรษฐกิจแบบครบวงจร การใช้ต้นไม้เป็นหลักประกันทางธุรกิจ การแก้ไข กฎหมายที่เกี่ยวข้อง ป่าไม้และชุมชนมีพัฒนาการมาตั้งแต่ยุคที่ชุมชนอยู่ร่วมกับป่า และต่อมาเป็นยุคที่ มองชุมชนว่าเป็นผู้บุกรุกและทำลายป่าโดยแยกชุมชนออกจากป่า และท้ายที่สุดในปัจจุบันที่เป็นยุคที่

หันกลับมาตั้งชุมชนให้เข้าร่วมดูแลรักษาและใช้ประโยชน์จากป่า ดังล่าสุดได้มีพระราชบัญญัติป่าไม้ ฉบับที่ 8 พ.ศ.2562 มาตรา 7 บัญญัติว่าไม้ชนิดใดที่ขึ้นในป่าจะเป็นไม้หวงห้ามประเภทใด ให้กำหนดโดยพระราชกฤษฎีกา สำหรับไม้ทุกชนิดที่ขึ้นในที่ดินที่มีกรรมสิทธิ์หรือสิทธิครอบครองตามประมวลกฎหมายที่ดิน ไม่เป็นไม้หวงห้าม หรือไม้ที่ปลูกขึ้นในที่ดินที่ได้รับอนุญาตให้ทำประโยชน์ตามประเภทหนังสือแสดงสิทธิที่รัฐมนตรีประกาศกำหนดโดยความเห็นชอบของคณะรัฐมนตรี ให้ถือว่าไม่เป็นไม้หวงห้ามพระราชบัญญัติดังกล่าวได้เปิดช่องทางให้ประชาชนใช้ประโยชน์จากป่าไม้ กล่าวคือ การให้ไม้ทุกชนิด ที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติหรือจากการปลูกในที่ดินที่มีกรรมสิทธิ์ถูกต้องไม่เป็นไม้หวงห้ามอีกต่อไป

โดยหลักสำคัญของพระราชบัญญัติป่าไม้ฉบับที่ 8 พ.ศ.2562 ดังกล่าว มุ่งหวังให้การทำให้ การเคลื่อนย้าย หรือการส่งเสริมอุตสาหกรรมและการใช้ประโยชน์จากไม้หวงห้าม ไม้มีค่า สามารถทำได้ง่ายขึ้น เพื่อเป็นการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นมาเป็นระยะเวลาอันยาวนานในการส่งเสริมการปลูกไม้มีค่า เนื่องจากกฎหมายเดิมได้ถูกสร้างขึ้นเพื่อป้องกันรักษาไม้มีค่าที่อยู่ในป่า จึงเป็นอุปสรรคในการดำเนินการส่งเสริมการปลูก และใช้ประโยชน์จากไม้มีค่า เช่น ไม้สัก ที่เคยมีการส่งเสริมการปลูกมานานหลายสิบปี แต่เกษตรกรผู้ปลูก ไม่สามารถตัดมาใช้ประโยชน์ได้ด้วยเหตุแห่งข้อกฎหมาย ดังนั้นพระราชบัญญัติป่าไม้ฉบับใหม่นี้ จึงมีการแก้ไขเพิ่มเติม เพื่อเปิดทางให้การทำให้ง่ายขึ้น โดยการส่งเสริมการปลูกไม้มีค่าเพื่อนำมาใช้ประโยชน์มากขึ้น จะเห็นได้ว่าพระราชบัญญัติดังกล่าวได้เปิดช่องทางให้ประชาชนใช้ประโยชน์จากป่าไม้ กล่าวคือการให้ไม้ทุกชนิดที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติหรือจากการปลูกในที่ดินที่มีกรรมสิทธิ์ถูกต้องไม่เป็นไม้หวงห้ามอีกต่อไปโดยประชาชนผู้เป็นเจ้าของสามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้ (ณรงค์ ณ เชียงใหม่, 2559:41)

จากข้อมูลด้านอุตสาหกรรมที่ใช้ไม้เป็นวัตถุดิบของประเทศไทยมีห่วงโซ่มูลค่ามหาศาลและมีผู้ที่เกี่ยวข้องเป็นจำนวนมาก ทั้งอุตสาหกรรมขนาดเล็ก ขนาดกลางและขนาดใหญ่ โดยที่ปริมาณการใช้ ไม้ของโลกและของประเทศไทยมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้จากการคาดการณ์ความต้องการใช้ไม้ของประเทศไทยซึ่งเพิ่มขึ้นตามการเพิ่มขึ้นของประชากรและระดับการพัฒนาเศรษฐกิจกรรมป่าไม้และคณะวนศาสตร์ คาดการณ์ว่าความต้องการใช้ไม้เพื่อใช้ประโยชน์ในภาคครัวเรือนและใช้เป็นวัตถุดิบในอุตสาหกรรมในประเทศ จะเพิ่มขึ้นเป็น 112 ล้านลูกบาศก์เมตร (75 ล้านตัน) ในปี พ.ศ.2570 และ 128 ล้านลูกบาศก์เมตร (85 ล้านตัน) ในปี พ.ศ. 2580 จะเห็นได้ว่าปริมาณไม้ที่ผลิตได้ในปัจจุบันยังคงมีข้อจำกัดและไม่เพียงพอกับความต้องการใช้ไม้ของประเทศและมีแนวโน้มที่จะขาดแคลนวัตถุดิบไม้มากยิ่งขึ้นในอนาคต ดังนั้นการส่งเสริมการปลูกป่าเศรษฐกิจให้ได้ผลอย่างจริงจังเป็นรูปธรรม จะช่วยสนับสนุนให้มีปริมาณไม้เพียงพอต่อการบริโภคในประเทศ หรือช่วยลดปริมาณการนำเข้าไม้และผลิตภัณฑ์ไม้ และช่วยให้การนำเข้าไม้ในอนาคตลดลง และส่งเสริมให้มีชนิดไม้และผลิตภัณฑ์ไม้ในระบบอุตสาหกรรมไม้เศรษฐกิจมีความหลากหลายของชนิดไม้และผลิตภัณฑ์มากขึ้น ซึ่งเป็นผลดีต่อภาพรวมของเศรษฐกิจทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับประเทศ (กรมป่าไม้, 2562:93)

การปลูกป่าหรือการใช้ประโยชน์จากป่าทั้งด้วยหลักกฎหมายและหลักความสมดุลตามธรรมชาติดังกล่าวจะมีส่วนช่วยให้ชุมชนพุทธเกษตรและเกษตรกรรายย่อย ได้มีโอกาสสร้างเสริมรายได้จากการปลูกป่าเพื่อการค้าหรือเชิงพาณิชย์เพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนโดยเฉพาะในพื้นที่อีสานใต้ แม้ว่าพระราชบัญญัติป่าไม้ฉบับใหม่ จะเปิดทางให้มีการทำให้ไม้มีค่าได้สะดวกมากขึ้น มีการลดหย่อนผ่อนคลายเป็นต้นไป มากขึ้น แต่ยังคงมีอุปสรรคในกฎหมายอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งคงต้องให้เวลากับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการผ่อนคลายเป็นต้นไป ข้อกำหนดต่าง ๆ เพิ่มเติม อย่างไรก็ตาม พัฒนาการของ

กฎหมายที่ใช้เวลาจะมีความสอดคล้องกับการริเริ่มสร้างสรรค์การปลูกป่าที่ต้องใช้ระยะเวลาในการเติบโต อย่างน้อยที่สุด การแก้ไขพระราชบัญญัติป่าไม้ ปี พ.ศ.2562 นี้ถือว่าเป็นพัฒนาการหนึ่งของการส่งเสริมอุตสาหกรรมป่าไม้ของชุมชนหรืออาจเรียกได้ว่าเป็นการปลูกป่าเพื่อการค้าหรือเชิงพาณิชย์ให้ก้าวหน้าทัดเทียมกับต่างประเทศอย่างจริงจังมากขึ้น

จากเหตุผลดังกล่าว ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาการสร้างเครือข่ายการจัดการปลูกป่าเชิงพาณิชย์อย่างยั่งยืนของชุมชนพุทธเกษตรในพื้นที่อีสานใต้ อันประกอบด้วย จังหวัดอุบลราชธานี จังหวัดศรีสะเกษ และจังหวัดยโสธร ซึ่งมีปัจจัยสำคัญในการปลูกป่าเชิงพาณิชย์ของชุมชน เครือข่ายการจัดการปลูกป่าเชิงพาณิชย์อย่างยั่งยืน และการสร้างความยั่งยืนในจัดการปลูกป่าชุมชนพุทธเกษตรเชิงพาณิชย์ในพื้นที่อีสานใต้ ในด้านกรรมสิทธิ์ในที่ดิน การคัดเลือกประเภทไม้ที่ปลูก ระบบการปลูกและการดูแลที่รักษาความสมดุลและพึ่งพาซึ่งกันและกันของธรรมชาติ การสนับสนุนแหล่งทุนและทักษะทางวิชาการ การทำแผนและการจัดระบบธุรกิจ การส่งเสริมเครือข่ายเชื่อมโยงผลผลิตกับตลาด การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานคมนาคมขนส่ง การพัฒนาต่อยอดห่วงโซ่การแปรรูปไม้ การพัฒนาศักยภาพองค์กรและสถาบันของชุมชน การปรับปรุงกฎระเบียบที่เป็นอุปสรรคต่อการจัดการปลูกป่าชุมชนเชิงพาณิชย์ ตลอดจนทั้งนโยบายของรัฐที่เอื้อประโยชน์ต่อการจัดการป่าไม้ของชุมชนต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัจจัยสำคัญในการปลูกป่าเชิงพาณิชย์ของชุมชนพุทธเกษตรพื้นที่อีสานใต้
2. เพื่อศึกษาเครือข่ายการจัดการปลูกป่าเชิงพาณิชย์อย่างยั่งยืนของชุมชนพุทธเกษตรในพื้นที่อีสานใต้
3. เพื่อวิเคราะห์การสร้างความยั่งยืนในจัดการปลูกป่าชุมชนพุทธเกษตรเชิงพาณิชย์ในพื้นที่อีสานใต้

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยการศึกษาเชิงเอกสารและเชิงสัมภาษณ์ภาคสนามเท่านั้น ใช้วิธีวิจัยโดยมีวิธีการดำเนินการวิจัยตามลำดับดังนี้

1) การศึกษาในเชิงเอกสาร (Documentary Study) เพื่อศึกษา ค้นคว้า และรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและหลักฐานจากการศึกษาข้อมูลชั้นทุติยภูมิ จากตำรา หนังสือ บทความ วารสาร เอกสาร งานวิทยานิพนธ์ งานวิจัย รวมทั้งสื่ออินเทอร์เน็ต เกี่ยวกับการสร้างเครือข่ายการจัดการปลูกป่าเชิงพาณิชย์อย่างยั่งยืนของชุมชนพุทธเกษตรในพื้นที่อีสานใต้ ดังนี้

1.1 ศึกษา ค้นคว้า และรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและหลักฐานที่เกี่ยวข้องทั้งหนังสือ รายงานการวิจัยและเอกสารอื่น ๆ โดยอาศัยแนวคิดการสำรวจการสร้างเครือข่ายการจัดการปลูกป่าเชิงพาณิชย์อย่างยั่งยืนของชุมชนพุทธเกษตรในพื้นที่อีสานใต้ เป็นกรอบในการศึกษา

1.2 กำหนดกรอบแนวคิดในการสร้างเครื่องมือการวิจัย โดยประมวลผลข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์ข้อมูล กำหนดวัตถุประสงค์ในการสร้างเครื่องมือการวิจัย

1.3 สร้างเครื่องมือแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง ตามระเบียบวิธีวิจัยให้เนื้อหาสาระครอบคลุม การสร้างเครือข่ายการจัดการปลูกป่าเชิงพาณิชย์อย่างยั่งยืนของชุมชนพุทธเกษตรในพื้นที่อีสานใต้

2) การศึกษาเชิงคุณภาพในภาคสนาม (Qualitative Research) เพื่อศึกษาปัจจัยสำคัญในการปลูกป่าเชิงพาณิชย์ของชุมชนพุทธเกษตร การเครือข่ายการจัดการปลูกป่าเชิงพาณิชย์อย่างยั่งยืนของชุมชนพุทธเกษตร และวิเคราะห์การสร้างความยั่งยืนในจัดการปลูกป่าชุมชนพุทธเกษตรเชิงพาณิชย์ในพื้นที่อีสานใต้ ในพื้นที่ที่เป็นกรณีศึกษา

3) พื้นที่และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ พื้นที่รวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ (Interview) ผู้ให้ข้อมูลโดยพื้นที่ศึกษาใช้แบบเจาะจง การสร้างเครือข่ายการจัดการปลูกป่าเชิงพาณิชย์อย่างยั่งยืนของชุมชนพุทธเกษตรในพื้นที่อีสานใต้โดยเลือกใช้ตัวอย่างในการเก็บรวบรวมข้อมูลชุมชนในแต่ละจังหวัดจำนวน 3 จังหวัดๆ ละ 2 แห่ง เป็นตัวแทนของจังหวัด ดังนี้ 1) จังหวัดอุบลราชธานี คือ ป่าชุมชนบ้านป่าเลา และป่าเอกชนของนางทา 2) จังหวัดศรีสะเกษ คือ ป่าชุมชนฝั่งขวาห้วยชะยูงและป่าเอกชน นายสมัย 3) จังหวัดยโสธร คือ ป่าชุมชนบ้านโนนแดง และป่าเอกชน นางสุวรรณา ส่วนมีผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เกี่ยวกับการสร้างเครือข่ายการจัดการปลูกป่าเชิงพาณิชย์อย่างยั่งยืนของชุมชนพุทธเกษตรในพื้นที่อีสานใต้ จำนวน 6 ชุมชนใน 3 จังหวัด แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ดังนี้ กลุ่มที่ 1 ผู้เชี่ยวชาญผู้ทรงคุณวุฒิระดับจังหวัด ระดับท้องถิ่น ประชาชน ชุมชน นักวิชาการ ในพื้นที่จังหวัดอุบลราชธานี ศรีสะเกษ และยโสธร รวม 3 จังหวัด ๆ ละ 4 คน รวมทั้งหมดจำนวน 15 คน โดยการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ตามความสำคัญของเรื่อง คือ เป็นบุคคลที่มีบทบาทและความสัมพันธ์เกี่ยวกับการสร้างเครือข่ายการจัดการปลูกป่าเชิงพาณิชย์อย่างยั่งยืนของชุมชนพุทธเกษตรในพื้นที่อีสานใต้ กลุ่มที่ 2 กรรมการชุมชนและกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกป่า 3 จังหวัดๆ ละ 10 คน รวม ทั้งสิ้นจำนวน 30 คน โดยใช้เทคนิคการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) รวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ ผู้เชี่ยวชาญ ผู้ทรงคุณวุฒิระดับจังหวัด ระดับท้องถิ่น ประชาชน ชุมชน นักวิชาการ กรรมการชุมชนและกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกป่า รวมทั้งหมด จำนวน 45 คน เกี่ยวกับปัจจัยสำคัญในการปลูกป่าเชิงพาณิชย์ของชุมชนพุทธเกษตร การเครือข่ายการจัดการปลูกป่าเชิงพาณิชย์อย่างยั่งยืนของชุมชนพุทธเกษตร และการสร้างความยั่งยืนในจัดการปลูกป่าชุมชนพุทธเกษตรเชิงพาณิชย์ในพื้นที่อีสานใต้

ผลการวิจัย

จากการศึกษางานวิจัยเรื่องสร้างเครือข่ายการจัดการปลูกป่าเชิงพาณิชย์อย่างยั่งยืนของชุมชนพุทธเกษตรในพื้นที่อีสานใต้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพที่ใช้วิธีการเก็บรวบรวม และวิเคราะห์ข้อมูลทั้งในเชิงเอกสาร เชิงคุณภาพจากกลุ่มเป้าหมายทั้งที่เป็นกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกป่าจึงทำให้ได้ผลการวิจัยตามลำดับดังนี้

จากการศึกษาตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 การจัดการปลูกป่าเชิงพาณิชย์อย่างยั่งยืนของชุมชนพุทธเกษตรในพื้นที่อีสานใต้ จากการศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ (Interview) ผู้ให้ข้อมูล โดยพื้นที่ศึกษาใช้แบบเจาะจง เกี่ยวกับปัจจัยสำคัญในการปลูกป่าเชิงพาณิชย์ของชุมชนพุทธเกษตรพื้นที่อีสานใต้โดยการสำรวจพื้นที่วิจัยพบว่ามีปัจจัยสำคัญในการปลูกป่าเชิงพาณิชย์ของชุมชนพุทธเกษตรพื้นที่อีสานใต้จำแนกเป็น 6 ด้าน ดังนี้

1. ปัจจัยด้านระบบการสร้างความมั่นคงด้านการถือครองที่ดิน ปัจจัยด้านระบบการสร้างความมั่นคงด้านการถือครองที่ดิน คือ การมีสิทธิครอบครองหรือสิทธิทำกินของชุมชนและเกษตรกรรายย่อย โดยมีอาณาเขตชัดเจนและถูกต้องตามกฎหมาย จากการลงพื้นที่และการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายในจังหวัดอุบลราชธานี ศรีสะเกษ และยโสธร พบว่า เอกสารสิทธิของเกษตรกร ส่วนใหญ่จะเป็นโฉนด และ น.ส.3 ก. น.ส.3 ข. เอกสารสิทธิ ส.ป.ก. 4-01และยังมีเกษตรกรบางกลุ่มที่ไม่มี

เอกสารสิทธิ์ แต่ก็ได้เข้าจับจองพื้นที่เพื่อทำเกษตร ซึ่งได้มีการเสียภาษีให้แก่ท้องถิ่นโดยท้องถิ่นได้ออกใบเสียภาษีให้ทำกิน (ภาษีดอกหญ้า) เช่น ใบ ส.ค.1, ใบ ภ.บ.ท 5 ซึ่งยังเป็นปัญหาที่ภาครัฐจะต้องเข้ามาแก้ปัญหาให้เกษตรกรได้มีโอกาสมีที่ดินทำกินที่ถูกต้องและสร้างความมั่นคงด้านการถือครองที่ดินของเกษตรกรต่อไป

2. ปัจจัยด้านการได้รับการสนับสนุน ปัจจัยด้านการได้รับการสนับสนุน คือ การสนับสนุนแหล่งทุน แหล่งสินเชื่อ การประกันการลงทุน และทักษะทางวิชาการและเทคโนโลยีการจัดการปลูกป่าชุมชนพุทธเกษตรเชิงพาณิชย์ พบว่า ปัจจัยด้านการได้รับการสนับสนุนที่สำคัญ 2 ทาง คือ 1) ครอบครัวยุคใหม่เป็นรากฐานสำคัญในการให้การสนับสนุน ความเข้าใจของสมาชิกในครอบครัวเป็นพื้นฐานที่สำคัญที่ทำให้เกษตรกรมีความมั่นใจในการปลูกไม้มีค่าซึ่งจะต้องรอผลผลิตในระยะเวลาหลายปี ขณะเดียวกันในระยะแรกคนในชุมชนไม่เห็นด้วย มองว่าเป็นการใช้ที่ดินที่ไม่คุ้มค่า ด้วยความวิริยะอุตสาหะของเกษตรกร เมื่อระยะเวลา 4-5 ปีผ่านไป เกษตรกรได้ปลูกไม้มีค่าพร้อมกับพืชเศรษฐกิจอื่นแซมในป่าเดียวกัน ได้ผลผลิตจากพืชเศรษฐกิจที่อาศัยป่า ทำให้ชุมชนรอบข้างสนใจและสามารถขยายผลไปทั้งในและนอกชุมชน 2) การสนับสนุนจากภาครัฐ เช่น แหล่งสนับสนุนทักษะทางวิชาการ เงินทุนและสินเชื่อสำหรับป่าชุมชน ส่วนใหญ่จะได้รับการสนับสนุนจากศูนย์ป่าไม้จังหวัด กรมป่าไม้ ได้ให้การสนับสนุนป่าชุมชนตามพระราชบัญญัติป่าชุมชน พ.ศ. 2562 ทั้งในด้านวิชาการ ด้านการฝึกอบรมอาสาสมัครดูแลป่า

3. ปัจจัยด้านโครงสร้างกฎหมายและนโยบายที่เอื้ออำนวยโครงสร้างกฎหมายและนโยบายที่เอื้ออำนวย คือ นโยบายทางการเมืองที่เอื้อประโยชน์ต่อการจัดการป่าไม้ของชุมชน โดยปลอดจากอิทธิพลการครอบงำของนักการเมืองและธุรกิจอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ โครงสร้างทางสถาบันหน่วยงานและกฎหมายที่เหมาะสม การปรับปรุงกฎระเบียบที่เป็นอุปสรรคต่อการจัดการปลูกป่าเชิงพาณิชย์ โดยเฉพาะการออกใบอนุญาตจากเจ้าหน้าที่หลายฝ่ายหลายระดับ แม้ว่ากฎหมายป่าไม้ (มาตรา 7) จะอนุญาตให้สามารถตัดไม้ได้ก็ตาม แต่ข้อกักตึงคือข้อจำกัดในการตัด เช่น เมื่อจะตัดไม้ จำเป็นหรือไม่ ที่จะต้องแจ้งผู้ที่มีใบอนุญาตในการตัด หรือกรณีการขออนุญาตการใช้เลื่อยยนต์ (จำเป็นต้องมีกฎหมายรองรับให้เกษตรกรผู้ปลูกป่าสามารถใช้เลื่อยยนต์ในการนำไม้มาแปรรูป)

4. ปัจจัยด้านระบบการปลูกและการจัดการ ปัจจัยด้านระบบการปลูกและการจัดการ คือ การคัดเลือกประเภทของไม้ที่ปลูก การเพาะพันธุ์กล้าไม้ การปลูกป่าเชิงพาณิชย์ควบคู่กับการพัฒนาเกษตรเลี้ยงชีพแบบยั่งยืน เกษตรอินทรีย์ ระบบการปลูกและการดูแลความหลากหลายทางชีวภาพที่รักษาความสมดุลและพึ่งพาซึ่งกันและกันของธรรมชาติ ในการจัดระบบการปลูกและการจัดการดูแลป่าของภาคเกษตร จากการลงพื้นที่และการสัมภาษณ์เป้าหมายพบว่า ชุมชนมีระบบการจัดการให้ความสำคัญในระบบนิเวศตามความเหมาะสมและวัตถุประสงค์การปลูกป่าของแต่ละชุมชน สามารถแยกออกได้เป็น 3 รูปแบบ คือ รูปแบบที่ 1 ปลูกไม้มีค่าแซมด้วยพืชเศรษฐกิจเพื่อเลี้ยงชีพและเลี้ยงรูปแบบที่ 2 ปลูกไม้มีค่าพร้อมกับเพาะเชื้อเห็ด เก็บไข่มดแดงและปลูกหญ้าเลี้ยงสัตว์ รูปแบบที่ 3 ปลูกไม้มีค่าโดยไม่ปลูกพืชอื่นแซม เกษตรกรบางคนมีที่ดินวางเปล่า ก็มีการปลูกไม้เศรษฐกิจ ไม้ยืนต้น

5. ปัจจัยด้านการมีตลาดพร้อมรองรับผลผลิตจากป่าไม้ ปัจจัยด้านการมีตลาดพร้อมรองรับผลผลิตจากป่าไม้คือ การปลูกป่าเชิงพาณิชย์หรือวิสาหกิจป่าไม้ชุมชนทั้งขนาดเล็กและขนาดใหญ่มีวัตถุประสงค์ในทางเศรษฐกิจ การส่งเสริมเครือข่ายเชื่อมโยงผลผลิตจากการปลูกป่าที่เป็นไม้และไม้ใช้ไม้กับการขับเคลื่อนทางการตลาด โดยเฉพาะข้อมูลการตลาดและการเข้าถึงตลาด การพัฒนาต่อยอดมูลค่าผลผลิตจากเนื้อไม้ที่เป็นผลผลิต โดยเฉพาะเทคโนโลยีพัฒนาห่วงโซ่การแปรรูป การพัฒนา

สร้างสรรค์สู่วิสาหกิจอื่นที่เชื่อมโยงจากห่วงโซ่การแปรรูป การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานคมนาคมขนส่ง เพื่อเชื่อมโยงชุมชนที่เป็นแหล่งผลิตและตลาด ระยะหลายปีก่อนที่เกษตรกรจะใช้ประโยชน์จากไม้มีค่าที่ปลูกได้

6. ปัจจัยด้านธรรมาภิบาลและการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของสมาชิกสมาคมปลูกป่าเชิงพาณิชย์ ปัจจัยด้านธรรมาภิบาลและการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของสมาชิกสมาคมปลูกป่าเชิงพาณิชย์ แนวคิดของเกษตรกรต่อผลลัพธ์ของการจัดการปลูกป่ามีความหลากหลาย ได้แก่ การมองป่าว่าเป็นสิ่งจำเป็นที่ธรรมชาติต้องพึ่งพาอาศัยกันและมนุษย์จำเป็นต้องอาศัยป่า การที่จะทำให้เกษตรกรปรับเปลี่ยนพฤติกรรมจากการปลูกป่าเพื่อครองชีพ มาเป็นเพื่อเชิงพาณิชย์นั้น

7. ปัจจัยด้านการรักษาความสมดุลของระบบนิเวศกับการปลูกป่าเชิงพาณิชย์ ปัจจัยด้านการรักษาความสมดุลของระบบนิเวศ เป็นการดำเนินงานเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ อาศัยการใช้มาตรการทางสังคมและกฎหมาย ในการส่งเสริมการปลูกป่าไม้และช่วยกันดูแลรักษาให้คงเดิม เพื่อประโยชน์ในการดำรงชีวิตมนุษย์และสัตว์ โดยรัฐส่งเสริมการปลูกป่าเป็นหลักในการอนุรักษ์ให้เกิดความยั่งยืน ลดสถานะโลกร้อน เป็นแหล่งผลิตวัตถุดิบของปัจจัยสี่ เกิดเครือข่ายการจัดการปลูกป่าเชิงพาณิชย์ของชุมชนพุทธเกษตร การจัดการป่าอย่างยั่งยืน เกิดประโยชน์ต่อระบบนิเวศ เอื้อต่อวิถีชีวิตความเป็นอยู่ เพื่อกำหนดพันธกิจด้านธุรกิจ วัฒนธรรม ประเพณีได้

จากการศึกษาตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 เครือข่ายการจัดการปลูกป่าเชิงพาณิชย์อย่างยั่งยืนของชุมชนพุทธเกษตรในพื้นที่อีสานใต้ เครือข่ายการจัดการปลูกป่าเชิงพาณิชย์อย่างยั่งยืนของชุมชนพุทธเกษตรในพื้นที่อีสานใต้ได้มีการทำ MOU กับสร้างเครือข่ายการจัดการปลูกป่าเชิงพาณิชย์อย่างยั่งยืนของชุมชนพุทธเกษตรในพื้นที่อีสานใต้ โดยจัดชุมชนพุทธเกษตรกับการจัดการปลูกป่าเชิงพาณิชย์อย่างยั่งยืนในพื้นที่อีสานใต้ จำนวน ๓ จังหวัด คือ จังหวัดอุบลราชธานี ศรีสะเกษ และยโสธร ณ มหาวิทยาลัยลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี และจัดพิธีร่วมลงนามบันทึกความเข้าใจ (MOU) ในการเป็นเครือข่ายการจัดการปลูกป่าเชิงพาณิชย์อย่างยั่งยืนของชุมชนพุทธเกษตรในพื้นที่อีสานใต้มีผู้คนเข้าร่วมงานเสวนาการสร้างเครือข่ายการจัดการปลูกป่าเชิงพาณิชย์อย่างยั่งยืนของชุมชนพุทธเกษตร กว่า 50 รูป/คน ทั้งคณะสงฆ์ หน่วยงานภาครัฐ เอกชน ชุมชน โดยมีวิทยาร่วมเสวนา ประกอบด้วย

1. พระพิพัฒน์วชิโรภาส ผู้อำนวยการศูนย์พุทธธรรมสมเด็จพระมหาธีรราชจารย์ ปาดงใหญ่วังอ้อ ตำบลหัวดอน อำเภอเขื่องใน จังหวัดอุบลราชธานี

2. นายสหรัฐ ศรีวิวรรณ ผู้อำนวยการส่วนส่งเสริมการปลูกป่า สำนักจัดการทรัพยากรป่าไม้ที่ ๗ จังหวัดอุบลราชธานี

3. นายปรัชญา ทาทอง เลขานุการคณะกรรมการป่าชุมชนตำบลกุดเสลา อำเภอกันทรลักษ์ จังหวัดศรีสะเกษ

5. นายวิบูลย์ แก่นสุข ผู้ใหญ่บ้าน บ้านหมากมี หมู่ 1 ตำบลกระโสม อำเภอเมืองจังหวัดอุบลราชธานี

5. นายประสิทธิ์ ศรีพิมพ์ คณะกรรมการป่าชุมชน ศูนย์พุทธธรรมสมเด็จพระมหาธีรราชจารย์ ปาดงใหญ่วังอ้อ

การสร้างเครือข่ายการจัดการปลูกป่าเชิงพาณิชย์อย่างยั่งยืนของชุมชนพุทธเกษตรในพื้นที่อีสานใต้ ถือว่ามีส่วนสำคัญที่จะเป็นพลังขับเคลื่อนชุมชนให้ดำเนินไปอย่างเป็นระบบด้วยนโยบายของภาครัฐแต่ละช่วงเวลา แต่ด้วยระบบที่มีมาอย่างยาวนานนั้น ได้สร้างความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่าง

ชุมชนและภาครัฐการนำไปสู่การปฏิบัติได้อย่างเหมาะสม การสร้างความเชื่อมโยงของการพัฒนา ระหว่างชุมชนเกษตรกับภาคให้มีบทบาทส่งเสริมและสนับสนุนกันและกัน นำไปสู่การพัฒนาที่สมดุล และยั่งยืน โดยให้ชุมชนยังคงบทบาทเป็นฐานการผลิตทางการเกษตรที่สำคัญของประเทศ ขณะที่รัฐ ช่วยสนับสนุนในการเป็นแหล่งตลาดและการบริโภค รวมทั้งแหล่งจ้างงานที่ส่งทอดความเจริญสู่พื้นที่ ชนบท ขณะเดียวกันมีความเข้มแข็งของชุมชนและการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนเป็นทุนทางสังคมที่ สำคัญ ช่วยสร้างโอกาสที่จะเกื้อหนุนพลังการพัฒนาเพื่อฟื้นฟูและเสริมสร้างความแข็งแกร่งให้ เศรษฐกิจโดยรวมของประเทศ

แม้ว่าการจัดการปลูกป่าของเกษตรกรได้ดำเนินเป็นรายบุคคล เกษตรกรผู้ปลูกป่าได้สร้าง เครือข่ายในการแสวงหาแหล่งสนับสนุนในด้านต่าง ๆ ได้แก่ ด้านวิชาการและจัดหาพันธุ์ไม้จากศูนย์ ป่าไม้จังหวัด ศูนย์ขยายพันธุ์กล้าไม้ระดับจังหวัด ศูนย์เพาะชำกล้าต้นไม้ระดับอำเภอ ความรู้ด้านการ จัดทำบัญชีการทำการเกษตรและแหล่งทุนสำหรับการเกษตรจากกรมส่งเสริมสหกรณ์การเกษตร การ เข้าถึงแหล่งวิชาการการฝึกอบรมเศรษฐกิจพอเพียง “คืนชีวิตให้แผ่นดิน” ตามศาสตร์พระราชารัชกาลที่ ๙ ให้สวนป่าเป็นแหล่งอาหารและสมุนไพร การศึกษาดูงานการปลูกผักหวานป่าในพื้นที่อุทยาน ผักหวานป่าในจังหวัดใกล้เคียง สำหรับการรับรองมาตรฐานการปลูกพืชเศรษฐกิจเพื่อเลี้ยงชีพใน ระหว่างที่รอการใช้ประโยชน์จากการปลูกป่า เกษตรกรบางส่วนได้เข้ารับการฝึกอบรมสมาชิก เครือข่ายเกษตรกรอินทรีย์ PGS (Participatory Guarantee System) ได้ผ่านการรับรองการปฏิบัติ ตามมาตรฐานเกษตรกรอินทรีย์ ภายใต้กระบวนการรับรองเกษตรกรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วม ตลอดทั้งได้ เรียนรู้เพิ่มเติมจากแหล่งอื่น ได้แก่ ปรากฏชาวบ้านพื้นที่ใกล้เคียง สื่อ YouTube ในเรื่องปุ๋ยอินทรีย์ จุลินทรีย์แห้งและน้ำ การทำไบโอดีเซลจากน้ำมันต้นยางนา ตลอดทั้งการจัดการปลูกป่าผสมผสานพืช เศรษฐกิจเพื่อส่งผลิตผลจำหน่ายในวิสาหกิจชุมชนตลาดสีเขียว

จากการศึกษาตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 จากการศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ (Interview) จากกลุ่มเป้าหมาย ในการสร้างความยั่งยืนในการจัดการปลูกป่าชุมชนพุทธเกษตรเชิง พานิชย์ในพื้นที่อีสานใต้ นโยบายและกลไกการจัดการป่าชุมชนของภาคประชาชนให้มีความยั่งยืนจึง ได้เสนอแนวทาง ดังนี้

1. การรณรงค์สร้างจิตสำนึกให้ชาวบ้านและชุมชนได้ตระหนักถึงคุณค่าและ ประโยชน์ของป่า ชุมชนต่อวิถีชีวิต โดยการให้ชุมชนมีบทบาทส่วนร่วมในการจัดการและ อนุรักษ์ป่า (ป่าชุมชน) กระบวนการสร้างกลไกการจัดการป่าชุมชนและองค์กรปกครองส่วน ท้องถิ่นในภาค ตะวันออกเฉียงเหนือ โดยการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนในท้องถิ่น ในการปกป้องคุ้มครอง อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติผู้ใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ สามารถแลกเปลี่ยนปัญหาร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ในการแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่ทำให้ชุมชนท้องถิ่น ตระหนักถึงคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติ และมีการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน มีประชาชนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดูแลรักษาป่าชุมชน (สุทธิพันธ์ อรัญญาสา, พระครูเอกบุตรสตาธิคุณและพระครูปริยัติวรเมธี, 2563:65)

2. การเสริมสร้างเครือข่ายการจัดการป่าชุมชนสร้างความยั่งยืนในการจัดการปลูกป่าชุมชนพุทธ เกษตรเชิงพานิชย์ในพื้นที่อีสานใต้ วิธีการหรือแนวทางปฏิบัติ ประกอบด้วย การจัดตั้งคณะกรรมการ ป่าชุมชน ซึ่งเป็น ตัวแทนของชาวบ้านในการรักษาป่า คัดเลือกจากคนที่มีใจเสียสละ มีความรู้และ ความสนใจ เรื่องการอนุรักษ์ป่า ทำหน้าที่กำหนดนโยบายหรือแนวทางการจัดการป่า เพื่อการได้อาศัย ประโยชน์อย่างคุ้มค่าและเกิดความยั่งยืน ตั้งกฎระเบียบในการใช้ประโยชน์ร่วมกัน และ ปฏิบัติตาม กฎนั้นอย่างเคร่งครัด ไม่เลือกปฏิบัติกับบุคคลใดบุคคลหนึ่งโดยเฉพาะ ทำกิจกรรม ร่วมกัน กำกับ

ติดตาม และประเมินผลการทำงาน การมีส่วนร่วมเกิดขึ้นจากการเล็งเห็น ประโยชน์ส่วนรวมที่จะพึงได้จากการจัดการป่าชุมชนนั้น(สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน องค์กรมหาชน, 2559:35) การให้ความรู้เกี่ยวกับการจัดการป่า ชุมชนก็เพื่อถ่ายทอดหรือเผยแพร่องค์ความรู้ที่เกิดจากการศึกษาหรือประสบการณ์ทำงาน ของผู้ให้ความรู้หรือวิทยากรนั้น ส่วนการส่งเสริมเพื่อพัฒนามีจุดมุ่งหมายเพื่อสนับสนุน/อำนวยความสะดวกการทำงานของคุณะทำงาน เพื่อให้งานสำเร็จประโยชน์ตามวัตถุประสงค์ ของโครงการ/กิจกรรม การพัฒนาเครือข่ายควรมีนโยบายหรือหลักการที่เกื้อหนุนการทำงาน การทำงาน เครือข่ายควรได้รับการพัฒนาเรื่องทิศทางการทำงานที่เหมาะสมกับยุคสมัยหรือความต้องการของผู้รับบริการ และรัฐควรส่งเสริมให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้ (อคิน รพีพัฒน์, 2559:55)

อภิปรายผล

จากการศึกษาตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่าปัจจัยสำคัญในการปลูกป่าเชิงพาณิชย์ของชุมชนพุทธเกษตรพื้นที่อีสานใต้โดยการสำรวจพื้นที่วิจัยพบว่ามีปัจจัยสำคัญในการปลูกป่าเชิงพาณิชย์ของชุมชนพุทธเกษตรพื้นที่อีสานใต้จำแนกเป็น 6 ด้าน ดังนี้ 1. ปัจจัยด้านระบบการสร้างความมั่นคงด้านการถือครองที่ดิน 2. ปัจจัยด้านการได้รับการสนับสนุน ปัจจัยด้านการได้รับการสนับสนุน คือ การสนับสนุนแหล่งทุน แหล่งสินเชื่อ การประกันการลงทุน และทักษะทางวิชาการและเทคโนโลยีการจัดการปลูกป่าชุมชนพุทธเกษตรเชิงพาณิชย์ 3. ปัจจัยด้านโครงสร้างกฎหมายและนโยบายที่เอื้ออำนวยโครงสร้างกฎหมายและนโยบายที่เอื้ออำนวยคือ นโยบายทางการเมืองที่เอื้อประโยชน์ต่อการจัดการป่าไม้ของชุมชน 4. ปัจจัยด้านระบบการปลูกและการจัดการ ปัจจัยด้านระบบการปลูกและการจัดการ คือ การคัดเลือกประเภทของไม้ที่ปลูก การเพาะพันธุ์กล้าไม้ 5. ปัจจัยด้านการมีตลาดพร้อมรองรับผลผลิตจากป่าไม้ 6. ปัจจัยด้านธรรมาภิบาลและการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของสมาชิกสมาคมปลูกป่าเชิงพาณิชย์ และ 7. ปัจจัยด้านการรักษาความสมดุลของระบบนิเวศกับการปลูกป่าเชิงพาณิชย์ จากปัจจัยสำคัญในการปลูกป่าเชิงพาณิชย์ของชุมชนพุทธเกษตรพื้นที่อีสานใต้จำแนกเป็น 6 ด้าน สอดคล้องกับการศึกษาของ นพรัตน์ ดวงแก้วเรือนว่า ชุมชนมีการใช้ประโยชน์จากที่ดินส่วนใหญ่ในทีละมุม ใช้เป็นที่บ้านและที่นา ที่ดอนและที่สูงจะเป็นที่สวน นโยบายของรัฐกับการส่งเสริมการปลูกพืชเศรษฐกิจนำไปสู่ชุมชนบุกรุกขยายพื้นที่เข้าไปในเขตป่าทำให้ชาวบ้านไม่มีเอกสารสิทธิ์ที่ดินทำกินนำไปสู่ความขัดแย้งการแย่งพื้นที่ระหว่างชาวบ้านกับรัฐ เกิดกระบวนการต่อสู้เรียกร้องเพื่อหาข้อยุติปัญหา สร้างรูปธรรมในพื้นที่ให้เกิดการยอมรับ สู่การสร้างความร่วมมือชุมชนกับรัฐท้องถิ่น วางแผนจัดการที่ดิน ส่งผลต่อพฤติกรรมดูแลสิ่งแวดล้อม โดยการนำแนวคิด ผังชีวิต-ผังตำบล เข้ามาใช้ในการจัดการพื้นที่ ผสานองค์ความรู้ดั้งเดิมของชุมชนในการจัดการและใช้ประโยชน์ในพื้นที่สู่การสร้าง ความมั่นคงและยั่งยืนในที่ดินทำกินให้ชุมชนสามารถจัดการและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดได้อย่างยั่งยืน (นพรัตน์ ดวงแก้วเรือน, 2559: 45-70)

จากการศึกษาตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 เครือข่ายการจัดการปลูกป่าเชิงพาณิชย์อย่างยั่งยืนของชุมชนพุทธเกษตรในพื้นที่อีสานใต้ เครือข่ายการจัดการปลูกป่าเชิงพาณิชย์อย่างยั่งยืนของชุมชนพุทธเกษตรในพื้นที่อีสานใต้ได้มีการทำ MOU กับสร้างเครือข่ายการจัดการปลูกป่าเชิงพาณิชย์อย่างยั่งยืนของชุมชนพุทธเกษตรในพื้นที่อีสานใต้ โดยจัดชุมชนพุทธเกษตรกับการจัดการปลูกป่าเชิงพาณิชย์อย่างยั่งยืนในพื้นที่อีสานใต้ จำนวน ๓ จังหวัด คือ จังหวัดอุบลราชธานี ศรีสะเกษ และยโสธร ณ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี และจัดพิธีร่วมลงนามบันทึก

ความเข้าใจ (MOU) ในการเป็นเครือข่ายการจัดการปลูกป่าเชิงพาณิชย์อย่างยั่งยืนของชุมชนพุทธเกษตรในพื้นที่อีสานใต้ เครือข่ายปลูกป่าดังกล่าวมีความสอดคล้องกับแนวคิดของ อวยชัย วัฒนา (2560 : 25 -26) ที่ศึกษาเรื่องกลยุทธ์การพัฒนาผู้นำองค์กรชาวบ้านเพื่อส่งเสริมการอนุรักษ์ป่าชุมชน จังหวัดมหาสารคามพบว่า การฝึกอบรมผู้นำเครือข่ายองค์กรชาวบ้าน หลักสูตรพัฒนาผู้นำเครือข่ายองค์กรชาวบ้านในการอนุรักษ์ป่าชุมชน เนื้อหาหลักสูตรประกอบด้วยสาระ 5 หน่วยคือ(1) ความรู้และทักษะเกี่ยวกับภาวะผู้นำ (2) ความรู้และทักษะเกี่ยวกับศิลปะการพูดเพื่อการสื่อสาร (3) ความรู้และทักษะเกี่ยวกับการพัฒนาทีมงานและเครือข่าย (4) ความรู้และทักษะเกี่ยวกับการพัฒนาองค์กรและ (5) ความรู้และทักษะเกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าชุมชนทั้งหมดต่างเป็นสร้างและขยายเครือข่ายการปลูกให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

จากการศึกษาตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 มีนโยบายและกลไกการจัดการป่าชุมชนของภาคประชาชนให้มีความยั่งยืนจึงได้เสนอแนวทาง ดังนี้ 1.การรณรงค์สร้างจิตสำนึกให้ชาวบ้านและชุมชนได้ตระหนักถึงคุณค่าและ ประโยชน์ของป่าชุมชนต่อวิถีชีวิต โดยการให้ชุมชนมีบทบาทส่วนร่วมในการจัดการและ อนุรักษ์ป่า (ป่าชุมชน) และ 2. การเสริมสร้างเครือข่ายการจัดการป่าชุมชนสร้างความยั่งยืนในจัดการปลูกป่าชุมชนพุทธเกษตรเชิงพาณิชย์ในพื้นที่อีสานใต้ วิธีการหรือแนวทางปฏิบัติประกอบด้วย การจัดตั้งคณะกรรมการป่าชุมชน ซึ่งเป็น ตัวแทนของชาวบ้านในการรักษาป่า คัดเลือกจากคนที่มีใจเสียสละ มีความรู้และความสนใจ เรื่องการอนุรักษ์ป่า ทำหน้าที่กำหนดนโยบายหรือแนวทางการจัดการป่า เพื่อการได้อาศัยประโยชน์อย่างคุ้มค่าและเกิดความยั่งยืน ตั้งกฎระเบียบในการใช้ประโยชน์ร่วมกัน และ ปฏิบัติตามกฎหมายนั้นอย่างเคร่งครัด ไม่เลือกปฏิบัติกับบุคคลใดบุคคลหนึ่ง โดยเฉพาะ ทำกิจกรรม ร่วมกัน กำกับติดตาม และประเมินผลการทำงาน การมีส่วนร่วมเกิดขึ้นจากการเล็งเห็น ประโยชน์ส่วนรวมที่จะพึงได้จากการจัดการป่าชุมชนนั้น จากหลักการดังกล่าวมีความสอดคล้องกับแนวคิดของ จักรพงษ์ พวงงามชื่นและคณะ พบว่า จากการวิจัยส่งผลให้ได้ข้อคิดเห็นในการพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชนตามหลักการพัฒนาการมีส่วนร่วม 5 สร้าง คือ 1) สร้างจิตสำนึกเพื่อให้ทุกคนเห็นคุณค่าของการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ 2) สร้างพลังร่วม ด้วยการค้นหาผู้มีจิตอาสาจากการสร้างจิตสำนึกและเห็นคุณค่าของป่าไม้ 3) สร้างการมีส่วนร่วม ด้วยการช่วยกันคิด ร่วมแก้ไขจากปัญหาและ

ผลกระทบที่เกิดขึ้นในอดีต 4) สร้างบทบาทและหน้าที่เพื่อให้ทุกคนรู้ว่าทำหน้าที่ทำอะไรในโครงการต่าง ๆ และ 5)สร้างแผนการดำเนินงาน เพื่อรองรับโครงการในอนาคตที่ทุกคนจะต้องร่วมกันทำ ซึ่งหลัก 5 สร้างนี้จะเกิดขึ้นได้ต้องอาศัยสองปัจจัยใหญ่ๆ คือ ปัจจัยภายใน ประกอบด้วย 1) ความสามัคคีของชาวบ้าน 2) ผู้นำ มีวิสัยทัศน์และเสียสละ 3) แนวคิดเชิงอนุรักษ์ในการประกอบอาชีพทางการเกษตรของชาวบ้าน 4) แรงขับจากผลของการทำลายป่าในอดีตของชาวบ้าน และปัจจัยภายนอก ประกอบด้วย 1)กฎระเบียบ ข้อบังคับต่าง ๆ ของภาครัฐ 2) การสนับสนุนจากองค์กรภายนอก 3) การให้การยอมรับจากภายนอกรางวัลที่ได้รับระดับประเทศ และ 4) ประสบการณ์จากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ภายนอก

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

จากการศึกษาการการสร้างเครือข่ายการจัดการปลูกป่าเชิงพาณิชย์อย่างยั่งยืนของชุมชนพุทธเกษตรในพื้นที่อีสานใต้ จากบริบทที่มีปัจจัยสำคัญในการปลูกป่าเชิงพาณิชย์ของชุมชน เครือข่าย

การจัดการปลูกป่าเชิงพาณิชย์อย่างยั่งยืนของชุมชน ตลอดจนการสร้างควมยั่งยืนในการปลูกป่าชุมชนพุทธเกษตรเชิงพาณิชย์ในพื้นที่อีสานใต้ ใน 6 ด้าน คือ

1. ด้านระบบการสร้างควมมั่นคงด้านการถือครองที่ดิน คือ จะต้องมีการออกเอกสารสิทธิ์ให้เกษตรกร การมีสิทธิครอบครองหรือสิทธิทำกินของชุมชนและเกษตรกรรายย่อย โดยมีอาณาเขตชัดเจนและถูกต้องตามกฎหมาย

2. การได้รับการสนับสนุนจากภายนอก คือ หน่วยงานภาครัฐ จะต้องให้การสนับสนุนแหล่งทุน แหล่งสินเชื่อ การประกันการลงทุนและทักษะทางวิชาการและเทคโนโลยีการจัดการปลูกป่าชุมชนพุทธเกษตรเชิงพาณิชย์

3. โครงสร้างกฎหมายและนโยบายที่เอื้ออำนวย คือ นโยบายทางการเมืองที่เอื้อประโยชน์ต่อการจัดการป่าไม้ของชุมชน โดยปลอดจากอิทธิพลการครอบงำของนักการเมืองและธุรกิจอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ โครงสร้างทางสถาบัน หน่วยงานและกฎหมายที่เหมาะสม การปรับปรุงกฎระเบียบที่เป็นอุปสรรคต่อการจัดการปลูกป่าเชิงพาณิชย์

4. ระบบการปลูกและการจัดการ คือ การคัดเลือกประเภทของไม้ที่ปลูก การเพาะพันธุ์กล้าไม้ การปลูกป่าเชิงพาณิชย์ควบคู่กับการพัฒนาเกษตรเลี้ยงชีพแบบยั่งยืน เกษตรอินทรีย์ ระบบการปลูกและการดูแลความหลากหลายทางชีวภาพที่รักษาความสมดุลและพึ่งพาซึ่งกันและกันของธรรมชาติ

5. การมีตลาดพร้อมรองรับผลผลิตจากป่าไม้ คือ การปลูกป่าเชิงพาณิชย์หรือวิสาหกิจป่าไม้ชุมชนทั้งขนาดเล็กและขนาดใหญ่มีวัตถุประสงค์ในทางเศรษฐกิจ มีการส่งเสริมเครือข่ายเชื่อมโยงผลผลิตจากการปลูกป่าที่เป็นไม้และไม้ใช้ไม้ กับการขับเคลื่อนทางการตลาด โดยเฉพาะข้อมูลการตลาดและการเข้าถึงตลาด การพัฒนาต่อยอดมูลค่าผลผลิตจากเนื้อไม้ที่เป็นผลผลิต โดยเฉพาะเทคโนโลยีพัฒนาห่วงโซ่การแปรรูป

6. ธุรกิจและธรรมาภิบาลและการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของสมาชิกสมาคมปลูกป่าเชิงพาณิชย์ คือ การพัฒนาศักยภาพในเชิงองค์การและสถาบันในส่วนขององค์กรส่วนท้องถิ่นและในส่วนของชุมชนในรูปของกลุ่ม สมาคมหรือสหกรณ์ รวมถึงการประชาสัมพันธ์ในรูปแบบต่าง ๆ โดยเฉพาะสื่อสังคม ศักยภาพในการทำแผนธุรกิจ การจัดระบบธุรกิจและธรรมาภิบาล โดยเฉพาะความโปร่งใสของข้อมูล การเงินและความเป็นไปได้ทางการเงิน ในการจัดการปลูกป่าของชุมชนพุทธเกษตรและเกษตรกรรายย่อย

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

1. ควรมีการรณรงค์สร้างจิตสำนึกให้ชาวบ้านและชุมชนได้ตระหนักถึงคุณค่าและ ประโยชน์ของป่าชุมชนต่อวิถีชีวิต โดยการให้ชุมชนมีบทบาทส่วนร่วมในการจัดการและ อนุรักษ์ป่า (ป่าชุมชน) กระบวนการสร้างกลไกการจัดการป่าชุมชนและองค์กรปกครองส่วน ท้องถิ่นในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนในท้องถิ่น ในการปกป้องคุ้มครอง อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติผู้ใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ สามารถแลกเปลี่ยนปัญหาร่วมคิด ร่วมตัดสินใจในการแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่ทำให้ชุมชนท้องถิ่น ตระหนักถึงคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติ และมีการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน

2. ควรมีการเสริมสร้างเครือข่ายการจัดการป่าชุมชนสร้างควมยั่งยืนในการปลูกป่าชุมชนพุทธเกษตรเชิงพาณิชย์ในพื้นที่อีสานใต้ วิธีการหรือแนวทางปฏิบัติ ประกอบด้วย การจัดตั้ง

